

UGOROK ÉS AVAROK

Thoma Andor

Párizs

Thoma A.: Ugrians and Avars. *The present paper publishes anthropometric data on peoples related to Hungarians.*

Keywords: *Hungarians; Anthropometry; Shape distance; Linguistic relatedness.*

Bevezetés

Végre vannak megbízható embertani adataink a vogulokról! Dr. Leiu Heapost (Tallinn) volt szíves megküldeni a Karin Mark (1970) finn-ugor monográfiájában nem közölt méretadatokat. Így most már elvégezhetjük a nyelvrokainkkal való teljes összehasonlítást. Az összehasonlított csoportok (mind férfi) a következők:

- Vogul (Manysi), Konda és északi Sosva (Mark 1970, 1991), N=75
- Osztják (Hanti) (Debetz 1947), N=128
- Magyar (Henkey 1998), N=14 282
- Kazak (Iszmagulov 1982), N=3 080
- Avar (Akimova 1960), N=790
- Lezg (Akimova 1960), N=362
- Románok, Bánát (Schmidt 1991), N=875.

A kazakok a törökséget képviselik. A kaukázusi avar népnek a neve tűnt fel. Melléjük tanúként állítjuk az ugyancsak DK-kaukázusi lezgeket. A magyarság földrajzi tanúcsoportja a bánáti románok. A tanúk (kontroll-csoportok) méretei nagyobb nehézségek nélkül megtalálhatók az idézett közleményekben.

A hagyományos etnikai-antropológiai vizsgálat nyolc fejméretre, a testmagasságra és a pigmentációra alapul. Mindezek az adatok az 1. táblázatban találhatóak.

A testmagasság átlagai majd minden csoportban a „közepes” kategóriába esnek [Knusmann (1988) szerint 161–172 cm], csak a hantik kistermetűek. A fejindex átlagai mindenütt „rövidfejűséget” mutatnak. A sötét szemszín, – a Bunák-iskolával megegyezően – azt jelenti, hogy az írisz elülső határrétegében folytonos pigment van. E téren a hantik és magyarok a meghatározási hiba határain belül megegyeznek egymással. Egyébként a szemszín változatos. A hajszín kevésbé biztos adat; a közölt számok szerint a (nem egységes) vogulok kivételével a sötét árnyalatok 95%-on felül vannak. Pápai Károly (1894) az obi-ugorok között 6,4% szőke és 10,5% „átmeneti” hajszínt talált (N=389).

A fejméretekre vonatkozólag meg kell jegyeznünk, hogy a szovjet antropológusok a nasion helyett a szemöldök alsó végpontjait összekötő vonaltól mérték. Ez Mark (1970) szerint átlagosan 4,3 mm-rel van a nasion felett, kazakoknál 6,2 mm-el (Iszmagulov 1982). Az 1. táblázatban a morfológiai arcmagasságot és az orrmagasságot a nasionra

korrigálva adjuk meg, és így használjuk a továbbiakban is. Az 1. táblázatban szereplő σ_g a csoportok közötti szórás Tildesley (1950) szerint; ezt standardizálásra használjuk.

1. táblázat. Férfi testméret-átlagok.
Table 1. Anthropometric means for males.

Testméret – Measurement	Minták – Samples					σ_g
	Vogul	Osztják	Kazak	Avar	Magyar	
Fejhossz (g-op)	190,2	192,1	188,06	185,35	188,22	4,9
Fejszélesség (eu-eu)	153,0	159,7	159,87	158,75	160,32	5,47
Homlokszélesség (ft-ft)	109,4	107,2	108,79	111,05	113,35	3,68
Arcszélesség (zy-zy)	143,5	149,7	148,60	144,89	146,30	4,55
Morf. arcmagasság (n-gn)	121,5	125,1	122,26	123,36	121,28	4,91
Állkapocsszögletszél. (go-go)	112,2	115,2	110,49	110,40	112,97	3,67
Orrmagasság (n-sn)	51,6	53,5	50,71	53,47	53,69	3,37
Orrszélesség (al-al)	36,4	36,1	37,32	35,26	36,00	3,71
Testmagasság (v-pl)	161,5	159,8	166,22	167,53	170,00	
Fejindex (C.I.)	80,5	83,2	85,40	85,65	85,22	
Sötét szemszín (%)	34,35	42,4	67,00	25,63	43,50	

A 2. táblázatban megadjuk a jól bevált Penrose-féle (1954) formabeli távolságokat. Közelítő valószínűségük – egy kivétellel – $80 > P > 30 \%$, tehát e távolságok statisztikailag nem szignifikánsak. A vogulok fejformája kevésbé tér le a magyarokétól, mint a hantiké. A vogulok feje hosszabb a magyarokénál, egyéb méreteik kisebbek vagy azonosak. A hantiknál viszont általában nagy méretek mellett a homlokszélesség igen kicsi, ami mongoloid jelleg. Ez az eltérés megmutatkozik a vogulok és hantik egymástól való formai távolságában is. A hantiknál tehát nagyobb mértékű a mongolid keveredés, mint a voguloknál. Bunak (1976) szerint az obi-ugorok a protomorf uráli rasszt képviselik, amelynek alapformája nem volt mongolos. Pápai Károly (1894) szerint az obi-ugoroknál a finnekhez hasonló, világosabb típus az őseredeti.

2. táblázat. Formabeli távolságok nyolc fejméret alapján.
Table 2. Shape distances on the basis of eight head measurements.

Összehasonlítás – Comparison	C_z^2
Magyar – Vogul	0,431
Magyar – Osztják	0,688
Vogul – Osztják	0,447
Magyar – Kazak	0,404
Magyar – Bánát	0,435
Magyar – Avar	0,134
Avar – Lezg	0,612
Magyar – Lezg	0,476
Avar – Vogul	0,443

A kazakok ugyancsak mongoloid irányban térnek el a magyaroktól, de kevésbé, mint a hantik.

A mai kaukázusi avarok és a magyarok formai távolsága 98%-ra szignifikáns hasonlóságot mutat. [Thoma és Henkey (2000) 4. ábráján az avarok helye téves]. A fennálló csekély eltérést elsősorban a magyarokénál magasabb arc okozza. Lehetséges-e, hogy a mai avarok egy általános kaukázusi jellegegyüttest képviselnek? Nyilván nem, mert a közelükben lakó (DK-Kaukázus) lezgektől való formai távolságuk viszonylag nagy. A hasonlóság tehát sajátlagos.

A magyar-avar hasonlóság felveti László Gyula „kettős honfoglalás” elméletét (László 1974 és másutt). László szerint a Kr. u. 670 körül a Kárpát-medencébe érkezett griffes-indás övdíszű avarok leszármazottai megérték Árpád honfoglalását, és a két nép egybeolvadt.

A késő-avar vezetőréteg török nyelvűsége alig kétséges (Györffy 1997). Ám a köznép nyelve ismeretlen. A kaukázusi avarok nyelve körülíró szerkezetű, mint a baszk nyelv. Példának okáért azt az egyszerű mondatot, hogy „apám jön” így fejezi ki: „apámnak van jövő” (Tchekoff 1972). Ha a hajdani avar köznép nyelve is ilyen nehézkes volt, akkor nem csoda, hogy eltűnt.

Valakinek el kellene mennie a helyszínre, hogy az avar kérdésnek ezt a hipotézisét eldönthessük.

Végeredmény

A nyelvrokonság nem jelent szükségképpen embertani rokonságot és megfordítva. A szakirodalom szerint a vogulok embertanilag közelebb állnak a permi finnekhez, mint a magyarokhoz. E tétel második felét a jelen tanulmány is alátámasztja. A hantik és a török nyelvű kazakok mongolidokkal kevertek.

A mai kaukázusi avarok fejformája szignifikánsan hasonlít a magyarokéhoz.

Irodalom

- Akimova, M. S. (1960): Anthropological type of Lezgians In: *Contributions to the Physical Anthropology of the Soviet Union*. Peabody Museum, Cambridge Mass, 107–122.
- Bunak, V. (1976): Rassengeschichte Osteuropas. In: *Rassengeschichte der Menschheit*. 4. Lieferung, Oldenburg VI., München, 5–101.
- Debetz, G. F. (1947): Selkupy. *Trudy Instituta Etnografii (Moszkva)*, n. s. 2: 11–87.
- Györffy Gy. (1997): Az avarok nyelve. In: *Honfoglalás és nyelvészet*. Balassi, Budapest, 141–144.
- Henkey Gy. (1998): A magyarság etnikai embertani vizsgálata. *Cumania*, 15: 403–466.
- Izsmagulov, O. (1982): *Kazakisztán etnikai antropológiája*. (Oroszul) Nauka, Alma Ata.
- Knussmann, R. (1988): Somatometrie. In *Anthropologie I*. Fischer Stuttgart, 232–282.
- László, Gy. (1974): *Vértesszöllőstől Pusztaszerig*. Gondolat, Budapest.
- Mark, K. (1970): *Zur Herkunft der Finnisch-Ugrischen Völker vom Standpunkt der Anthropologie*. Eesti Raamat, Tallinn. Kiegészítve kéziratossal, 2001.
- Pápai K. (1894): Der Typus der Ugrier. *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*, 3: 257–276.
- Penrose, L. S. (1954): Distance, Size and Shape. *Ann. Eug.*, 18: 337–345.
- Schmidt, H. D. (1991): The Anthropological Structure of South- and South-West Romania. *Glasnik ADJ (Belgrad)*, 28: 15–25.
- Tchekoff, C. (1972): Une langue à construction ergative: l'Avar. *La linguistique (Paris)*, 8: 104–115.

Thoma, A., Henkey Gy. (2000): An Anthropological Study of Living Hungarians. *Anthropologiai Közlemények*, 41: 95–107.

Tildesley, M. (1950): The relative Usefulness of Various Characters on the Living for Racial Comparison. *Man*, 50: 14–17.

Levelezési cím: Thoma Andor
Mailing address: 1, rue Poliveau
F-75005 Paris
France